

В. О. НЕСТЕРЕНКО, канд. іст. наук,
старший викладач кафедри українознавства філософського факультету
e-mail: viktoria.nesterenko@karazin.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5773-5014>
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків),
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ДОСЛІДНИКА ТА ОПОВІДАЧА В ПРОСТОРІ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ І ПОЗА НИМ

Мета дослідження. Дана стаття досліджує розвиток взаємодії дослідника та оповідача в рамках методології усної історії. Усні історики в Україні працюють з надзвичайно важкими темами, пов'язаними із травмою, війною та переселенням. Часто ми стаємо першими, хто чує від людини її історію з усіма страшними подробицями. Звісно, це призводить до значного розширення методологічних та етичних викликів у цій сфері, особливо в контексті зростаючого інтересу до документування усних свідчень війни.

Методологія дослідження базується на рефлексії власного досвіду записування інтерв'ю, дискусій з колегами, а також на розмовах з колишніми оповідачами про те, що вони відчували, коли давали інтерв'ю для проєкту на травматичну тему.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні аспектів взаємодії дослідника та оповідача і впливу цих стосунків на процес інтерв'ювання. Стаття фокусується на взаємодії дослідника та респондента, піднімаючи питання фізичної та ментальної безпеки оповідачів, необхідності анонімізації та збереження суб'єктності респондентів. Розглядається досвід участі автора в проєктах «Музей воєнного дитинства» та «Ті, хто лишилися: свідчення мешканців Харкова та Харківської області», а також персональні рефлексії щодо відповідальності дослідника перед тими, чий історії записуються. Окрему увагу приділено проблемі можливості отримати зрілі свідчення та ролі часу у формуванні відрефлексованого досвіду.

Актуальність цієї теми пов'язана із стрімким поширенням ініціатив зі збирання усних свідчень після 2014 року, а особливо після початку Повномасштабного вторгнення 2022 року.

Висновки. Стаття пропонує критичний аналіз методологічних викликів, пов'язаних із популяризацією усної історії, та окреслює можливі шляхи адаптації наукового підходу до нових реалій. Автор ставить питання: чи варто докладати зусиль до збереження методологічної чистоти усної історії, чи необхідно допустити можливість розширення інструментарію з урахуванням нових суспільних та технологічних умов, в тому числі, висновків Бельмонтського звіту, який визначає стандарти для поведінкових та медичних досліджень.

Ключові слова: усна історія, оповідач, Бельмонтський звіт, Повномасштабне вторгнення.

Як цитувати: Нестеренко В. О. Взаємодія дослідника та оповідача в просторі інтерв'ювання і поза ним. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2025. Випуск 40. С.114-121. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-40-12>

In cites: Nesterenko V. O. (2025) The interaction between the researcher and the narrator within and beyond the interview space. V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin «History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences». Issue 40, (114-121), DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-40-12> (in Ukrainian).

Усна історія, яка активно розвивається в Україні з початку 90-тих років, пережила кілька хвиль зростання своєї популярності. На початку цей напрям був полем вузького кола дослідників, які менше з тим, провадили дуже активну наукову та організаційну діяльність: вже в 1994 році Україну відвідав один з найбільших авторитетів галузі – Алессандро Портеллі [7], а в 2006 році завдяки ініціативі учасників міждисциплінарної наукової конференції “Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія та практика досліджень» була створена Українська асоціація усної історії (УАУІ) [6]. Крім того, українські дослідники завжди знаходились в тісному контакті з зарубіжними колегами, навчались і працювали закордоном. В університетах з’являлись відповідні навчальні дисципліни, а студенти молодших курсів отримували завдання записати когось із родичів на конкретну тему.

Менше з тим, процес масштабного записування і уваги до інтерв’ю як до джерела актуалізували події 2014 року – спочатку Євромайдан та Революція гідності, а далі війна на Донбасі. В тому числі, Центр міської історії зібрав великий архів свідчень про індивідуальні та колективні досвіди учасників супротиву [1]. Це не означає, що з поля зникли інші теми. Наприклад, у збірнику статей «Слухати, чути, розуміти: усна історія України ХХ–ХХІ століть», що був опублікований у 2021 році під редакцією докторки історичних наук Г. Грінченко з 12 статей 2 написані на матеріалах війни на Донбасі, проте решта представляють розмаїті теми історії ХХ століття [4]. У першому розділі збірника представлені методологічні розмірковування, які фактично представляють протилежні позиції: про популярність публічних усноісторичних проєктів та про те, наскільки можна вважати усною історією документування незавершених революцій.

Ледь не з першого дня Повномасштабного вторгнення величезне коло дослідників і аматорів почали записувати свідчення очевидців подій, кількість усноісторичних проєктів зростала у геометричній прогресії. Включали диктофон всі – соціологи, антропологи, етнографи, шкільні вчителі та небайдужі громадяни які прагнули зафіксувати події. Доповіді і статті на основі записаного представляються, в тому числі, на конференціях та семінарах з усної історії, ніби позиціонуючи себе як її частину. Більше того, ми вже публікуємо наші власні свідчення як рефлексії (серед них видання під редакцією Наталії Отрищенко «Розмова з тими, хто говорить про війну» [3]). Одночасно з цим авторитетні дослідники акцентують увагу на неможливості документування свідчень незавершених подій. Гелінада Грінченко наголошує: «Те, що відбувається сьогодні, до усної історії як до наукового методу має опосередкований і зазвичай дуже віддалений стосунок. Це швидше документування, фіксація свідчень, запис розповідей, однак переважно зовсім не усна історія як науковий напрям з відповідним дослідницькими методиками та принципами» [8].

Мета цієї статті полягає не в критиці сучасного стану української науки, а в аналізі стосунків між дослідником та оповідачем. Менше з тим, ми не можемо переходити до цього питання не зорієнтувавшись в сучасному стані нашого поля. Отже, багато людей записує свідчення, в тому числі, люди без відповідної методологічної підготовки; зібрані рефлексії презентуються в тому числі як усно-історичні дослідження; Україна знову опиняється в ситуації, коли ми маємо випрацьовувати стандарти в умовах, з якими ще ніхто не стикався. Усна історія в Україні ввійшла в період певної турбулентності як і все інше в нашій країні. Пройде час і ми або повернемося до суворих стандартів цієї галузі, або визнаємо, що умови змінились, а з ними – і наші підходи.

Серед цих умов – доступність цифрових методів збереження інформації. Складно уявити, але ще десять років назад не кожний володів пристроєм з ледь не безмежними можливостями для записів аудіо та відео. Зараз не потрібно навіть купувати спеціальне обладнання, диктофони на смартфонах якісно записують звук навіть при наявності додаткових

шумів якщо інтерв'ю відбувається в публічних місцях на кшталт кафе. Більше того, дати свідчення може кожен – ми говоримо про повну демократизацію свідчень, відшукуємо людей готових дати свідчення щоб представити різноманітні досвіди.

На мою думку, в цих умовах ми можемо говорити про кілька ключових точок які визначають нашу взаємодію з респондентами в просторі інтерв'ю і поза ним. Перше питання – питання фізичної безпеки респондента. В 2023 та 2024 роках я брала участь в проєкті «Ті, хто лишилися: свідчення мешканців Харкова та Харківської області» організованого Центром міської історії за фінансової підтримки Koerber Stiftung Foundation [5]. Разом із колегами – Юлією Скубицькою, Ольгою Чистотіною та Ярославом Шкабурою ми писали історії людей, що залишилися в Харкові та Харківській області під час Повномасштабного вторгнення. Серед проговорених тем були досвіди виживання в умовах окупації, повсякденного життя під час регулярних відключень світла, втрата звичного кола спілкування та наші рідні простори як ресурс стійкості під час війни. Записуючи інтерв'ю в рамках проєкту, ми з колегами постійно обговорювали питання про важливість анонімізації наших героїв, особливо тих, хто проживає в деокупованих населених пунктах та на меті. Працюючи в полі усної історії ми маємо зберігати максимальну суб'єктивність за респондентом і приховувати тільки те, що він сам попросить. Менше з тим, ми брали на себе роль таких собі цензорів в цій ситуації і анонімізували те, що вважаємо за потрібне виходячи з нашого досвіду та взоруючись на приклад колег (в тому числі, експедицій Чернігівського науково-дослідницького центру антропології війни [9]). Чи порушували ми тим самим стандарти усної історичної роботи? Зроблені нами аудіо залишилися без цензури для зберігання в архіві і супроводжуються письмовою згодою оповідача про те, яка інформація є для нього чутливою. Але в поточних наукових публікаціях та виступах на конференціях ми використовуємо тільки ті фрагменти які, на нашу думку, є безпечними зараз.

Друге важливе питання – ментальна безпека наших респондентів. Часто ми стаємо першими, хто чує від людини її історію з усіма страшними подробицями. Наскільки людина готова говорити з нами в цей момент? Загальновизначена практика – якщо людина погодилась, значить вона несе відповідальність за те, що вона готова говорити. В рамках своєї роботи в Музеї воєнного дитинства я записала кілька десятків інтерв'ю дітей та молоді, що мали воєнний досвід. Зізнаюсь (і це буде абсолютно суб'єктивно), моїми улюбленими залишаються інтерв'ю записані серед підлітків та молоді з Донбасу, що виїхали з регіону впродовж 2014 – 2021 років. Коли Музей публікує пости з уривками інтерв'ю моїх респондентів або оголошує виставку, я завжди надсилаю ці матеріали інтерв'юї, так само роблю із своїми статтями, що вийшли за матеріалами зібраних інтерв'ю. Попередньо я завжди спочатку запитую своїх героїв та героїнь чи готові вони зараз бачити посилання на свої спогади, інколи 4-5-річної давнини?

З однією з моїх героїнь (для анонімності назовемо її Марією) такий «репост» закінчився глибокою розмовою про те, чи готова вона була давати інтерв'ю в той момент. Зрештою, Марія погодилась на окрему рефлексію «інтерв'ю про інтерв'ю» [12]. Ця розмова дається важче ніж сам запис, тож впродовж місяця ми зустрілись лише один раз і для мене цей аналіз все ще триває. Можливо, ця розмова важча саме через те, що вона ставить під сумнів деякі мої уявлення про себе як про дослідницю. Отже, для мене в цьому інтерв'ю було кілька ключових точок: Марія одразу погодилась на запис, хоча виходячи з досвіду нашого попереднього знайомства вона часто затримувала відповіді на звичайні повідомлення на кілька днів; історія Марії виглядала як закінчене відрефлексоване оповідання, фактично, я задала тільки 3-4 уточнення впродовж 2-годинного запису; одним з ключових моментів в інтерв'ю був опис прощання з малою батьківщиною – дівчина незадовго до нашої зустрічі їздила в рідне на той час окуповане місто, зустрілась з родичами, і за її переконаннями нарешті попрощалась із втраченим простором, що допомогло їй значно покращити свій психологічний стан. Варто відзначити, що на момент нашого запису Марія була повнолітньою – отримавши освіту, вона переїхала в інше місто і забезпечувала себе самотійно.

Натомість ось що говорить про цей запис Марія 5 років потому (запис був зроблений восени 2020, наша друга розмова відбулась навесні 2025 року):

В момент самого інтерв'ю було роз'єднання. Я просто фрагментарно якісь спогади могла назвати... Те, що я відчувала, воно глушилось [...] Після цього я наче знову повернулась в тіло... таке відчуття що те, що я хотіла сказати, я всеодно не сказала [...] Мені було приємно, що ти написала коли вийшло інтерв'ю[вийшла моя стаття з великими цитатами з інтерв'ю Марії – прим. авт.] [...] Я перечитала і у мене був жах. Я пам'ятаю, що я це казала, але мені шкода, я не змогла насправді поділитись досвідом, бо це було занадто сильно і для мене в тому числі. [12]

Та історія яка мені здавалась відрефлексованою і закінченою – насправді призвела до тимчасового погіршення стану Марії і сприймалась нею як уривки спогадів. Я пам'ятаю, що я писала дівчині після інтерв'ю, і відслідковувала її стан, тож з точки зору методології роботи із травматичним контентом я зробила все правильно. Під час обговорення цього кейсу на семінарі УАУІ «Поле, ризики, війна» 31 березня 2025 року прозвучала ідея про те, що в галузі усної історії ми маємо документувати зрілий, вистояний досвід і тоді зможемо уникнути того, що оповідач не зміг сказати те, що він хотів. Ця ідея дійсно є дуже привабливою, хоча вона ставить під сумнів всі наші спроби затягнути зібрані зараз архіви в поле усної історії: ми мали б почекати 20-30 років і тоді говорити з людьми.

З іншого боку, фактор кількості років не є визначальним для того, щоб ми могли вважати досвід остаточно відрефлексованим. Чудовий приклад цього процесу описаний в автобіографії Едіт Егер «Вибір». Головна героїня підліткою переживає Голокост, але справжня рефлексія цих подій починається з нею після отриманої в сорокарічному віці освіти психолога [2, с. 253]. Щоб відбувся подібний процес, людина має докладати свідомих зусиль для пропрацювання пережитого. Більше того, в ситуації з оповідачами, до яких ми можемо повертись, ми можемо спостерігати певні «зрізи» досвіду, які, на мою думку, можуть нам сказати більше ніж одна відрефлексована історія записана через 50 років після подій.

В інтерв'ю Марії, наприклад, є важливий момент осмислення мови, якою вона говорила зі мною у 2020 році. Тоді запис вівся російською, адже саме нею героїня спілкувалась в повсякденному житті. Початок Повномасштабного вторгнення, за її словами, призвів до ретравматизації, а далі змусив ще раз осмислити що відбулось з її рідним краєм в 2014 році та усвідомити власну ідентичність. Наразі Марія наступним чином визначила для себе статус російської мови:

Я не вважаю російську мову рідною, але це мова, якою я пізнавала світ до певного віку, це мова, якою мені говорили приємні та неприємні речі. [12]

Але записане в 2020 році інтерв'ю їй складно сприймати в тому числі через мову, якою вона тоді говорила. Зрештою, оповідачка свідчить, що довід інтерв'ю для неї був важливим:

Коли комусь цікаво і тебе питають «а що сталось» - да, це визволення. Стосовно прощання з домом – я не впевнена, що колись можна попрощатися. Від кількості болю – воно досягається з кожним роком, виходячи з можливостей моєї голови зараз. Існувати поруч з цим. [...] Всі ці роки я думала що я нормальна, я щось роблю. Тільки тепер я розумію, що можливо тільки зараз підійшла до цієї теми ближче. Не буде точки часу коли стане безпечно і з якої можна вести відлік часу. [12]

Після цієї розмови я зробила для себе наступний висновок: поле усної історії, якщо ми говоримо про важкий досвід, – це поле болю і небезпеки в будь-якому випадку. Неможливо знайти правильний час і повністю підготувати співрозмовника до наслідків розказування історії, але варто пам'ятати наскільки відповідальною є роль дослідника в цьому процесі.

Цей момент виводить нас на ще складніше методологічне запитання – чи має усний історик отримувати ще одну – тепер психологічну – освіту для того, щоб спілкуватись з

людьми. Загалом для себе я визначала мінімальний набір знань з психології для того, щоб починати спілкування на травмуючі теми. В тому числі, готуючись до старту проєкту «Ті, хто лишилися» наша команда пройшла навчання від психологині Катерини Соломянкової-Кирильчук, щоб знати як правильно поводити себе з оповідачем говорячи про війну. Наразі я усвідомлюю (хоча з моєю думкою не погодиться більшість колег усних істориків), що так чи інакше всі дисципліни мають певний елемент міждисциплінарності. Одні і ті самі роботи можуть вважатись класичними та базовими для кількох галузей знань. Тож в процесі розвитку усна історія може вибрати в себе частину практик які використовують колеги зі сфери психології; це не зробить нашу дисципліну гіршою, натомість стане закономірним етапом її розвитку. Повторюю – ця думка є виключно гіпотезою і визначає скоріше один з можливих напрямків ніж остаточний шлях.

Наступне питання, яке я хочу відзначити у взаємодії дослідник – респондент, це власне питання безпеки дослідника. Ми багато говоримо про нашу безпеку – як фізичну (особливо коли їдемо на прикордонні території або зони близькі до бойових дій), так і ментальну (в багатьох проєктах обов'язковою умовою є індивідуальні сесії дослідника з психологом). Проте аналізуючи свою роботу і розмовляючи з колегами про їх досвід роботи я усвідомлюю, що велику роль тут грає наше – як дослідників – усвідомлення власних сил і наша відповідальність. Говорити з людьми про війну дійсно небезпечно для нашої психіки, особливо якщо ми самі проживаємо події війни. Проте ніхто – жодні політики організації, жодні бронежилети та сесії з психологами – не зможуть замінити нашої усвідомленої згоди або незгоди починати таку роботу. Або ми справляємось, або переходимо на інші дослідницькі питання. Звичайно, це не відміняє важливості дотримуватись правил роботи на кшталт не ставити собі кілька записів на один день, відпочивати після роботи та відновлюватись або припиняти включеність у проєкт. Менше з тим, ми не можемо говорити оповідачам, що якась частина історії занадто важка і ми не можемо її слухати.

Наступний момент, який я б хотіла проговорити, це рекрутинг потенціальних оповідачів. Є проєкти, які не дозволяють будь-які стосунки між оповідачем та дослідником поза простором інтерв'ю. І якщо передбачене повторне інтерв'ювання, а після першої зустрічі між дослідником та інтерв'юю склались приязні стосунки, цей кейс без іншого працівника проєкту. З мого досвіду роботи в Музеї воєнного дитинства найкращі інтерв'ю виходили в ситуації, коли я вже була знайома з моїми героями – як з колишніми учнями або студентами. Звісно, я дотримуюсь етики, в моїх правилах записувати тільки «колишніх», щоб не складалось хибне враження про можливість покращити оцінку завдяки інтерв'ю. Проте саме цей спосіб рекрутування дає найкращі результати – дійсно глибокі інтерв'ю. Крім того, такий формат дозволяє мені повертатись до людини як в історії з Марією і отримувати важливі висновки про методологію інтерв'ю в цілому або подальший розвиток історії. Японська дослідниця воєнного дитинства Сач Такаяши (Such Takayasu) проводила дослідження на основі історій своєї мами і свого тестя [10, р. 39]. Запис з тестем був зроблений у неформальній атмосфері вечері в улюбленому кафе. Незалежна усна історикня Ребека Кііл (Rebecca Kiil) використовувала усні інтерв'ю членів своєї родини коли писала про досвід біженців від радянської окупації Естонії під час Другої світової війни [10, р. 39]. Таким чином, для мене стосунки з оповідачем поза простором інтерв'ю розширюють можливості для дослідника і дозволяють записати максимально повну історію.

Продовжуючи дискутувати про залучення до усної історії надбань суміжних дисциплін, варто згадати про «Звіт Бельмонта: етичні принципи та рекомендації щодо захисту людей у рамках досліджень» [11], він стосується передовсім поведінкових та медичних досліджень. Потреба у таких стандартах виникла після кількох кричущих випадків досліджень, під час яких були здійснені важливі для суспільства відкриття, проте в процесі роботи піддослідні особи помирили або зазнавали критичного фізичного або психологічного ураження. Велика увага в ньому приділяється захисту особистих даних респондентів, і чесно кажучи складається враження, що наші проєкти пов'язані з війною, мають дотримуватись скоріш цих стандартів,

ніж загальних правил усноісторичного дослідження. Крім безпеки, Бельмонтський звіт акцентує увагу на трьох важливих принципах, які ми розглянемо далі.

Перший принцип – повага до особи (respect for persons): ми ставимось до людей як до автономних акторів і докладаємо зусиль, щоб захистити автономність людей з певними обмеженнями (серед них неповнолітні, вагітні, ув'язненні, люди з ментальними та фізичними інвалідностями). Саме в контексті поваги до особи буде максимальне надання їй інформації про можливі ризики в процесі інтерв'ювання. А далі повага з боку дослідника буде проявлятися в тому, щоб ретельно зберігати всі надані людиною дані, але публікувати тільки ті, що не нашкодять їй в даний момент. Ситуація в Україні змінюється, люди перебувають у вразливому стані, тож – варто докладати зусиль щоб захистити автономність людей навіть в тих ситуаціях, коли оповідачі видаються нам цілком свідомими.

Другий принцип доволі складний в реалізації. Українські джерела можуть перекладати його як «благодіяння», в оригіналі це звучить як benefit. Але я б використовувала або переклад «користь», або англіцизм «бенефіт». Людина та громада мають отримати від нашого дослідження користь. Проте мова не йде про фінансову мотивацію, адже тоді наше дослідження передовсім викликає інтерес соціально незахищених категорій населення. В аналізах Бельмонтського звіту наводиться багато прикладів такої користі від медичних та поведінкових досліджень – серед них винайдення нових ліків або нових технологій навчання. Проте коли ми переходимо в практичну площину наших досліджень війни, варто ставити питання руба «Нащо ми записуємо інтерв'ю під час війни?». Для пам'яті майбутніх поколінь – як на мене, це недостатня мотивація, щоб витрачати фінансові та часові ресурси, і піддавати наших респондентів такому стресу. Хоча буду відвертою – такий аргумент ми використовували коли рекрутували людей в проєкт «Ті, хто лишилися» і людям дуже відгукувалась паралель з мемуарами очевидців повсякденного життя часів Другої світової війни. Головний бенефіт може проявлятися в тому, що своєю роботою ми будуюмо поле для діалогу між різними досвідами війни. Ми маємо записувати різні історії щоб вже зараз будувати містки між нашим розділеним суспільством – тими, хто виїхав і тими, хто лишився, тими, хто пережив окупацію, і тими, хто жив так званих «мирних» містах. Але тоді ми маємо якнайшвидше переходити від записування до рефлексій, і не тільки у вузькому колі дослідників, але й з залученням ширшого кола громадськості. В світовій практиці усна історія часто йде рука об руку із соціальними проєктами і досліджує гострі суспільні теми.

В контексті поняття «бенефіт» для мене завжди важливим залишається питання – чи можу я показати свою статтю людині на основі історії якої ця стаття написана? Чи зможу я читати свою доповідь на конференції і дивитись в очі оповідачу? Буду відвертою, інколи я видаляю цілі абзаци наукових текстів тому що усвідомлюю – людині буде неприємно читати як я препарую її психіку і роблю висновки які не відповідають відчуттям самого героя або героїні.

Принцип справедливості (justice) з Бельмонтського звіту особисто для мене залишається найскладнішим в питанні практичної реалізації. Це історія про рівноцінний доступ як до участі в дослідженні, так і до результатів дослідження. Сюди я відношу наші дискусії про те, як розширити аудиторію проєкту, чи всі можливі досвіди ми записали, чи подбали ми про представлення різних груп, а не тільки тих, які згодні говорити, бо звикли проговорювати свій досвід. Звісно, тут постає важливе питання – чи може бути взагалі в усній історії поняття «вибірка», адже усна історія залишається полем індивідуального досвіду.

Зрештою, озвучені в цій статті аспекти взаємодії дослідника та респондента не є фіналізованими висновками, а скоріше рефлексії про те, чим зараз є наші проєкти документування, в якому напрямку вони будуть рухатись і де в цьому всьому може бути місце усної історії. Я вважаю, що наша взаємодія з респондентами не може обмежуватись диктофонним записом та процедурами навколо нього. Це набагато глибший процес – співтворення дослідження і практичних проєктів для громади. Усний історик – частина спільноти, і пише історію своєю спільноти, тож без включеності ми не отримаємо глибини.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримується етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію. Цей матеріал ніде не друкувався раніше і на сьогоднішній день не поданий в жодне інше видання.

Список використаної літератури

1. Голоси спротиву та надії: Київ-Львів-Харків. URL: <https://www.lvivcenter.org/academic/research/stara-doslidnytska-tema/> (date of access: 01.04.2025).
2. Егер Е. Вибір. Книголав, 2020. 400 с.
3. Розмови з тими, хто питає про війну: збірник під редакцією Наталі Отрищенко. Львів: Центр міської історії, 2024. 180 с.
4. Слухати, чути, розуміти: усна історія України XX–XXI століть. Зб. наук. праць за наук. ред. докторки істор. наук Г. Грінченко. Київ : ТОВ «АРТ КНИГА», 2021. 352 с.
5. Ті, хто лишилися: свідчення мешканців Харкова та Харківської області. URL <https://www.lvivcenter.org/researches/those-who-remained/> (date of access: 01.04.2025).
6. Українська асоціація усної історії: хто ми є. URL: <https://oralhistory.com.ua/hto-mi-ie/>
7. Українська усна історія у діалозі зі світом— спостереження воєнної доби. Україна модерна. URL: <https://uamoderna.com/war/ukrayinska-usna-istoriya-u-dialozi-zi-svitom-sposterezheniya-voennoyi-doby-2024/> (date of access: 01.04.2025).
8. Усна історія незавершеної війни це насамперед питання етики й методології. Інтерв'ю з Гелінадою Грінченко URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/18/usna-istoriya-nezavershenoyi-vijny-cze-nasampered-pytannya-etyky-j-metodologiyi-gelinada-grinchenko/> (date of access: 01.04.2025).
9. Чернігів у війні – 2022: голоси очевидців. Кер. проєкту О. Шевчук; Наук. ред. С. Маховська. Фонд «Партнерство за сильну Україну»; Північна культурна столиця; Чернігівський науково-дослідний центр антропології війни. Чернігів: "Десна Поліграф", 2024. 280 с.
10. 2024 OHA Annual Meeting Final Program. URL: <https://oralhistory.org/2024/10/04/2024-oha-annual-meeting-final-program-now-available/> (date of access: 01.04.2025).
11. The Belmont Report. URL <https://www.hhs.gov/ohrp/regulations-and-policy/belmont-report/read-the-belmont-report/index.html> (date of access: 01.04.2025).
12. Інтерв'ю з персонального архіву авторки.

V. O. NESTERENKO, PhD. in History

senior lecturer of the Department of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy

e-mail: viktorija.nesterenko@karazin.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5773-5014>

V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv), 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine

THE INTERACTION BETWEEN THE RESEARCHER AND THE NARRATOR WITHIN AND BEYOND THE INTERVIEW SPACE

Research Aim. This article explores the dynamics of interaction between the researcher and the narrator within the methodology of oral history in Ukraine. Oral historians in Ukraine work with extremely difficult topics related to trauma, war, and displacement. Often, we are the first to hear a person's story in all its harrowing detail. Naturally, this leads to significant methodological and ethical challenges in this field, particularly in the context of the growing interest in documenting oral testimonies of war.

Research Methodology. The study is based on reflections on personal experiences of conducting interviews, discussions with colleagues, and conversations with former narrators about their feelings when giving interviews for a project on a traumatic topic.

Scientific Novelty. The novelty of this study lies in identifying aspects of the researcher-narrator interaction and the impact of these relationships on the interview process. The article focuses on the interaction between the researcher and the respondent, raising issues of physical and mental safety for narrators, the necessity of anonymization, and the preservation of respondents' agency. It examines the author's experience in the projects *The War Childhood Museum* and *Those Who Stayed: Testimonies of Kharkiv and Kharkiv Region Residents*, as well as personal reflections on the researcher's responsibility towards those whose stories are recorded. Special attention is given to the issue of obtaining mature testimonies and the role of time in shaping a reflective experience.

Relevance of the Topic. The relevance of this study is linked to the rapid expansion of oral testimony collection initiatives since 2014, particularly following the full-scale invasion of 2022.

Conclusions. The article offers a critical analysis of new methodological challenges arising from the popularization of oral history and outlines possible ways to adapt the scientific approach to new realities. The author poses the question: should efforts be made to preserve the methodological purity of oral history, or should the expansion of tools be allowed to accommodate new social and technological conditions? This includes considering the conclusions of the *Belmont Report*, which defines ethical standards for behavioral and medical research.

Keywords: *oral history, narrator, Belmont Report, full-scale invasion.*

References

1. Voices of Resistance and Hope: Kyiv–Lviv–Kharkiv. URL: <https://www.lvivcenter.org/academic/research/stara-doslidnytska-tema/> (date of access: 01.04.2025). (In Ukrainian)
2. Eger, E. (2020) *The Choice*. Knyholav, 2020. 400 pages. (In Ukrainian)
3. Conversations with Those Who Ask About the War. (2024) Edited by Nataliia Otrishchenko. Lviv: Center for Urban History. 180 pages. (In Ukrainian)
4. Listening, Hearing, Understanding: Oral History of Ukraine in the 20th–21st Centuries. (2021) Collection of scholarly works, edited by Doctor of Historical Sciences Halyna Hrynchenko. Kyiv: ART KNYHA LLC. 352 pages. (In Ukrainian)
5. Those Who Stayed: Testimonies of Kharkiv and Kharkiv Region Residents. URL: <https://www.lvivcenter.org/researches/those-who-remained/> (date of access: 01.04.2025). (In Ukrainian)
6. Ukrainian Association of Oral History: Who We Are. URL: <https://oralhistory.com.ua/hto-mi-ie/> (date of access: 01.04.2025). (In Ukrainian)
7. Ukrainian Oral History in Dialogue with the World — Observations of the Wartime Era. Ukraine Moderna. URL: <https://uamoderna.com/war/ukrayinska-usna-istoriya-u-dialozi-zi-svitom-sposterezhennya-voyennoyi-doby-2024/> (date of access: 01.04.2025). (In Ukrainian)
8. Oral History of an Unfinished War Is Primarily a Question of Ethics and Methodology. Interview with Helinada Hrynchenko. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/18/usna-istoriya-nezavershenoyi-vijny-cze-nasampered-pytannya-etyky-j-metodologiyi-gelinada-grinchenko/> (date of access: 01.04.2025). (In Ukrainian)
9. Chernihiv in War – 2022: Voices of Eyewitnesses (2024). Project leader O. Shevchuk; Scientific editor S. Makhovska. Partnership for a Strong Ukraine Foundation; Northern Cultural Capital; Chernihiv Research Center for the Anthropology of War. Chernihiv: Desna Polygraph, 2024. 280 pages. (In Ukrainian)
10. 2024 OHA Annual Meeting Final Program. URL: <https://oralhistory.org/2024/10/04/2024-oha-annual-meeting-final-program-now-available/> (date of access: 01.04.2025).
11. The Belmont Report. URL: <https://www.hhs.gov/ohrp/regulations-and-policy/belmont-report/read-the-belmont-report/index.html> (date of access: 01.04.2025).
12. Interview from the author's personal archive.

Текст надійшов до редакції 17.03.2025. / The text was received by the editors 17.03.2025.

Текст затверджено до друку 16.04.2025. / The text is recommended for printing 16.04.2025.